

Міністерство освіти і науки України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

**НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ПІДГОТОВЧОГО, 1-4 КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ
ДІТЕЙ СЛІПИХ ТА ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ**

Я у світі

Підготовчий, 1-4 класи

Укладач: к.пед.н., старший науковий співробітник лабораторії тифлопедагогіки
Покутнєва С.О.

Київ - 2014

Пояснювальна записка

Навчання слабозорих і сліпих дітей доволі специфічне і не просте. Складність полягає у тому, що їм у переважній більшості бракує дошкільної підготовки. Відомо, що успішність у навчанні залежить від розвитку таких показників, як самостійність дитини, сформованість у неї засобів пізнавальної діяльності (характер дій з предметами і вид сприймання), рівень інтелектуальної підготовленості (сформованість таких операцій мислення, як аналіз, синтез, порівняння), мотиваційність. Ці показники характеризують навчальні можливості учнів.

Через значне зниження гостроти зору, або його відсутність діти сприймають об'єкти навколишньої дійсності уповільнено і фрагментарно, а тому виникають труднощі у формуванні цілісного образу. Крім того, сліпим і слабозорим дітям важко сприймати предмети на відстані й ті, що рухаються, а також великі та дрібні за розміром. Тому багато що у навколишній дійсності залишається поза зором і увагою дітей. Все це призводить до утруднень вербалізації, труднощів побудови описового тексту, дітям важко використовувати запропонований педагогом готовий план, а навичками самостійного складання плану вони не володіють.

Вищесказане негативно позначається на їх активності, тому що у дітей не виникає спрямованість на пізнання предметів та уявлень навколишньої дійсності. Так, спостережливість не сформована і на сьомому році життя, що знижує уміння помічати характерні особливості об'єктів і явищ навколишньої дійсності. Зниження активності призводить до обмеження самостійності. Ці об'єктивні причини поповнюються ще і суб'єктивними. Надмірне опікування з боку дорослих призводить до того, що діти звикають до постійної допомоги, стають пасивними.

Тому **розвиток дітей з глибокими порушеннями зору (підготовчий – п'ятий класи) має здійснюватися тільки за рахунок збереження вимог тифлодидактики.** Саме це робить цю програму специфічною, тому що закладає в неї необхідний для навчання та виховання дітей з глибокими порушеннями зору спеціальний зміст, а не її форму. **По – перше,** обов'язковим специфічним завданням для сліпих та слабозорих учнів підготовчих – п'ятих класів є посилення виховних дій, спрямованих на розвиток соціалізації дитини, яке буде підготовлювати її до виникнення в подальшому необхідної соціальної адаптації та створить умови для успішного інклюзивного навчання. Відомо, що зміст соціальної компетентності передбачає знання про людину - практику осмислення того, що діється з дитиною особисто та іншими людьми, а також особистої взаємодії з оточенням. Необхідність в наявності такого специфічного змісту дає можливість попередити виникнення небажаних рис особистості сліпих і слабозорих: невпевненість у собі, підвищення особистісної тривожності, недостатньої сформованості комунікативних умінь. Саме це потребує зберегти змістовні лінії, які були визначені попереднім Державним стандартом початкової освіти сліпих і слабозорих учнів.

Тому зміст для освітньої галузі «Людина і світ» в підготовчому та першому-другому класах нами подано укрупненим шляхом за такими змістовими лініями як «Людина», «Суспільство», «Природа». Це також пов'язано з філософією освіти, яка вбачає фундаментальність освіти в цілісному баченні людини, суспільства, і природи, забезпечуючи, таким чином, методологічне та світоглядне підґрунтя освіти. Крім цього, знання про людину, саму дитину для цих дітей має найбільше значення реальність повсякденного життя. Саме в цій інформації навколишній дійсності дитина максимально активна, тому що знання про саму дитину (людину) створюють максимальні умови для її виживання та адаптації до середовища. Надалі саме ці знання стануть «міркою» з опанування такого матеріалу,

як суспільство та природа, тому що подальші знання учні будуть усвідомлювати через призму свого «Я», порівнювати їх із собою, зі своїми відчуттями, можливостями, бажаннями. Цей матеріал для першого-другого класу нами представлено у підручниках «Світ навколо тебе». Саме такий підхід відповідає думки Л.С.Виготського про те, що спеціальна школа повинна створити свої форми роботи, які відповідають своєрідності її вихованців. Крім цього, в підготовчому, першому та другому класах учні з глибокими порушеннями зору будуть отримувати необхідні посилені теоретичні знання про суспільство, його цінності та норми, які будуть сприяти їх психологічної адаптації та підготують дітей в діяльному плані для самостійного виконання соціальних ролей, які необхідні для життя та опанування освітніх галузів «Суспільствознавство» і «Природознавство» в 3-4 класах. За змістовими лініями освітні галузі «Суспільствознавство» і «Природознавство» в 3-4 класах будуть копіювати програми масових шкіл.

При цьому слід відмітити, що зміст стандарту спеціальної освіти з галузі «Людина і світ» залишається незмінним із загальноосвітніми вимогами масової школи, змінюється лише порядок подачі матеріалу згідно особливостей навчання сліпих та слабозорих учнів в умовах спеціального навчання.

По – друге, тифлодидактика вимагає спрямовувати розвиток дітей з глибокими порушеннями зору (перший – п'ятий класи) на активне цілеспрямоване формування в них понять про навколишню дійсність. Розвиток понять особливо важливий для сліпих і слабозорих учнів, у яких відображення об'єктів через узагальнене логічне пізнання набуває максимально адекватного відображення. При цьому саме тут найменше виявляється вплив з порушень. Формування понять йде шляхом спеціальної побудови навчального предмета, особливої організації пізнавальної діяльності.

Головна мета освітньої галузі «Людина і світ» – засвоєння понять про цілісність природи, суспільства та взаємозв'язки з ними людини; розширення і систематизація соціального та пізнавального досвіду; вироблення ціннісних орієнтацій щодо культурної спадщини українського народу, регіону, сім'ї, інших людей, природного і соціокультурного середовища, засвоєння соціальних норм, культурних і ставових стандартів поведінки.

Основні завдання освітньої галузі «Людина і світ» у школах для сліпих та слабозорих дітей полягають у формуванні, накопиченні та систематизації уявлень (підготовчі класи) і формування понять дітей про предмети і явища довкілля, збагачення їх соціально-ціннісного досвіду, формування навичок правильної поведінки у різноманітних галузях життя; виховання позитивних якостей особистості. Це вимагає вироблення у них навичок логічного мислення, культури поведінки у соціальному і природному середовищі, елементарних умінь, необхідних для посиленої участі у громадсько-корисних справах, почуття патріотизму, поваги до інших людей, працьовитості, відповідальності та інших особистісних якостей.

Специфічним завданням освітньої галузі «Людина і світ» є оволодіння учнями з глибокими порушеннями зору певним досвідом в пізнанні і відображенні навчального матеріалу у формі понять.

Орієнтовною основою для вибору конкретного змісту навчання дітей з глибокими порушеннями зору для нас є значущість його для підготовки до інтеграції навчання з нормально зрячими однолітками. Але сліпі діти потребують використання: а) більше наочності, бажано природної, муляжі, рельєфної; невеликих розмірів, які можна об'явити руками, працюючи з нею; б) візуальних посібників для оволодіння слуховими і тактильними еталонами слів і предметів.

Працюючи зі слабозорими дітьми, учитель пам'ятає особливості зорового діагнозу, тому дотримується при подачі матеріалу охоронно – педагогічного режиму: зберігає розмір наочності зокрема не дає дрібних предметів для обстеження, використовує лупи та інші

технічні засоби, які сприяють розширенню можливостей хворих очей для сприйняття предметів навколишньої дійсності, поданих у різних видах наочності. Учитель, знайомлячи учнів з предметами, намагається дотримуватися вимог відповідності вибраних матеріалів, наявності характерних відмінних рис, доступності для сприймання за допомогою порушеного зору й збережених аналізаторів, зокрема тактильного й з слухового. Знайомлячи учнів з моделями, макетами, скульптурами, рельєфно – плоскими посібниками, учитель враховує їх масштабність, кольорову гаму, насиченість.

У програмі подано мінімум екскурсійних і практичних занять, проведення яких залежить від конкретних умов школи. Проводячи спостереження, екскурсії, практичні роботи, досліди, учитель використовує тифлоприлади та засоби оптичної корекції зору, спеціальні фонові екрани, пристрої для орієнтування в просторі.

Але шляхи опанування змістом у школярів в підготовчому та 1 - 5 класах різні. Навчання у підготовчому класі йде за традиційною системою, де пізнання навколишньої дійсності спрямоване на перехід від одиничного до загального, мислення при такому навчанні називають емпіричним, а діяльність учнів зводиться до спостереження і копіювання продемонстрованих операцій. У підготовчому класі діти з глибокими порушеннями зору адаптуються до умов школи, проходять необхідну підготовку до навчання, де основним видом діяльності має бути гра з елементами навчальної діяльності. Учитель пам'ятає, що учбова діяльність формується саме з гри.

У першому – п'ятому класах основним видом діяльності учнів стає учбова діяльність. Відомо, що пізнавальна діяльність учнів розглядається як діяльність наукового пізнання, основним атрибутом якого є теоретичне мислення. Пізнання навколишньої дійсності йде від абстрактного до конкретного, мислення при такому навчанні називають теоретичним, а діяльність учнів набуває характеру пошуково-пізнавальної діяльності, спрямованої на аналіз властивостей внутрішньої структури, зовнішніх умов існування тіл, а також на аналіз їх змін, що становлять основу конкретних процесів. Такий підхід у навчанні дітей з глибокими порушеннями зору пояснюється особливостями віку та відповідно цьому завдань навчання.

Таким чином найшла свою реалізацію думка про те що зміна вікових етапів розвитку розглядається як зміна змісту освіти.

Крім цього, програма «Я у світі», яка підготовлена творчим колективом вчених під керівництвом Н.М. Бібік, в 3-4 класах в школах для дітей з глибокими порушеннями зору буде також мати деякі зміни. Як було вказане вище, в підготовчих-других класах учні знайомяться з життєвими, соціальними, громадянськими компетентностями стосовно людей і самих себе, суспільства та природи, а також оволодівають способами діяльності і моделями поведінки, які враховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми, активно накопичувачі досвід комунікативної діяльності з рідним та близьким оточенням: членами своєї сім'ї, своїми однокласниками, учителями. **Тому в 3-4 класах учні вже повинні використовувати свій досвід соціалізації на практиці з далеким оточенням: з нормально зрячими однолітками близьких загальноосвітніх навчальних закладів.** Для цього слід домовитися з керівництвом якогось закладу, щоб уроки «Я у світі» були завжди, наприклад, поставлені у розпис уроків у п'ятницю останніми. Спільні уроки можуть проходити і 2 години. Перший спільний урок «Я у світі» **в третьому класі** може бути присвячений знайомству, де діти будуть розповідати один одному про себе та складуть план сумісного навчання. Тобто, після проходження матеріалу кожної змістової лінії слід проводити сумісні узагальнені уроки у виді гри в «маленького учителя». План для «маленького учителя» створюється у процесі проходження навчального матеріалу кожної змістової лінії. Таким чином, сумісні узагальнені уроки будуть проходити за темами: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина і світ». **В четвертому класі** уроки «Я у світі», наприклад, можуть проводитися в школі слабо зрячих учнів у присутності гостей – нормально зрячих ровесників. Наприкінці уроку

всі діти разом підводять підсумок. Потім у ролі гостей опиняються слабо зрячі учні в масовій школі, де все повторюється спочатку. Таким чином учні отримують необхідний досвід у розширенні соціальних стосунків та творчої діяльності, а зміст освітньої галузі «Суспільствознавство» отримує проектування змісту виховання. Тому що про засвоєння знань освітньої галузі «Суспільствознавство» можна судити лише з компетентної практичної дії та вчинку на основі отриманої інформації. Тільки навчальна інформація, яка засвоєна на рівні особистісних смислів стає знанням дитини у спілкуванні, яке виступає в якості орієнтувальної основи, засобу здійснення компетентної практичної діяльності.

Відомо, що сприймання засобів наочності у тотально сліпих дітей відбувається лише на основі мономануального дотику, у сліпих із залишковим зором і слабозорих – недосконалого зору. При цьому повністю відсутня планомірність їхніх дій, домінує хаотичність. Все це призводить до поверхового самостійного ознайомлення з предметами навколишньої дійсності, утрудненням вербалізації сприйнятого, створення із нього тексту в цілому.

Тому зміст програми з освітньої галузі «Людина і світ» суттєво розвантажений за рахунок перенесення частини тем на спеціальні корекційні уроки, які отримали назву **уроків з компенсаторного розвитку учнів** з глибокими порушеннями зору. Це такі теми як: “Школа”, “Овочі”, “Фрукти”, “Ягоди”, “Дерева”, “Кущі”, “Квіти”, “Тварини”, “Риби”, “Птахи”, “Комахи”.* Ця тематика дуже специфічна для дітей з глибокими порушеннями зору.

По-перше, формування поняття про предметний світ є істинною сферою компенсації зорових порушень, по-друге, знання з предметного світу найбільш складні для сприйняття їх дітьми з глибокими порушеннями зору і потребують спеціальних умов для роботи: а/ збільшення часу на знайомство з матеріалом;

б/ обов’язковість наявності наочності; в/ опанування школярами алгоритмом зорової і дотикової діяльності; г/ обов’язковість керівництва вчителя процесом сприйняття предметного матеріалу. Завдяки змісту уроків компенсаторного розвитку, на яких учитель організовує роботу з підгрупами дітей, більш суттєво та системно спрямовуючи її на оволодіння способів обстеження різноманітних предметів, прищеплює їм культуру самостійного дослідження предметів навколишньої дійсності, а також допомагає оволодіти культурою мислення, мовлення. Таке навчання допоможе учням з глибокими порушеннями зору осмислювати світ як цілісний і одночасно як розчленований, бачити внутрішню логіку його зв’язку, більш ретельно оволодіти науковими поняттями про довкілля. Це також стане розвивальним аспектом, який передбачає не тільки допомогти учням з глибокими порушеннями зору одержати певний досвід в пізнанні і відображенні матеріалу, але і відтворити цілеспрямоване ставлення, формування та удосконалення таких психічних новоутворень, як самосвідомість, теоретичне мислення, усне зв’язне мовлення в їх взаємозв’язку, активний розвиток навчальних можливостей учнів в цілому. Знання та вміння стануть підґрунтям для подальшого їх застосування. Так, наприклад, на уроках з компенсаторного розвитку учні з 1 класу навчаються планування своєї діяльності. До 2 класу вони самостійно усвідомлено оволодівають плануванням описових текстів різних предметів. Тому в 2 класі, під час опанування матеріалу з такої змістової лінії, як природа /літо, осінь, зима, весна/, без особливих ускладнень учитель використовує набуту раніше модель засвоєння матеріалу і навчає будувати план зв’язної описової розповіді про пори року: Наприклад, модель змістової лінії “Природа” складається з таких структурних компонентів:

а/ зміни висоти сонця над обрієм;

*Програма компенсаторного розвитку сліпих учнів шкіл-інтернатів для дітей з вадами зору. 1 - 4 класи. - К.: " Богдана", 2002 р

- б/ довготривалість світлового дня;
- в/ температура повітря;
- г/ колір неба
- д/ опади;
- е/ зміни в рослинному світі;
- ж/ зміни в житті тварин;
- з/ зміни в житті людей;
- и/ прикмети пори року;
- к/ особливості сучасного та народного календаря;
- л/ пора року в поезії, музиці, народній творчості.

Таким чином, зміст освітньої галузі “Людина і світ” учні молодших класів засвоюють під час вивчення навчальних матеріалів за підручниками “Світ навколо тебе” II частина (1-2 класи), «Природознавство» II частина (3-4 класи), «Я у світі» (3-4 класи), а також на уроках з компенсаторного розвитку у процесі засвоєння природничого змісту на міжпредметній основі за підручниками “Світ навколо тебе” I частина (1-2 класи), «Природознавство» I частина (3-4 класи),

Розвантаження змісту програми з освітньої галузі “Людина і світ” допомогло зменшити обсяг матеріалу на проходження вищезазначених тем і дало можливість доповнити зміст програми новими темами, які зберегли тенденцію до поновлення та розширення знань дітей про навколишню дійсність. Так, зміст програми поєднує пропедевтику біології та екології, географії, фізики, астрономії, хімії.

Програма дає орієнтовні години на окремі розділи. Це дозволяє вчителю самому збільшувати або зменшувати час на вивчення окремих тем в залежності від рівня знань учнів та тих труднощів, які виникають в процесі навчання. У програмі визначено вимоги до знань, умінь і навичок учнів в кінці кожного навчального року.

Під зірочкою (*) позначені вимоги до знань та вмінь спеціальних уроків компенсаторного розвитку.

Програма структурована з кількох колонок.

У колонці “Кількість годин ” наведено кількість годин на вивчення кожного розділу змісту. Кількість годин на вивчення програмних тем учитель може змінювати на свій розсуд, виходячи з рівня підготовленості сліпих або слабозорих учнів до їх сприймання і засвоєння, з якості їх засвоєння, зважаючи на трудність тієї чи іншої теми для вивчення учнями конкретного класу.

У колонці “Зміст навчального матеріалу ” подано зміст галузі “Людина і світ”, для підготовчих – 2 класів, а з 3-5 класів зміст предмету «Природознавство» та «Суспільствознавство» вивчення яких є обов’язковим для всіх учнів, як для сліпих, так і для слабозорих. Оновлення змісту даних курсів ми пропонуємо, по-перше, за рахунок кількісного розширення навчального матеріалу, як і у масовій школі, по друге, декількох змін черговості змістових ліній; по –третє, за рахунок якісного удосконалення знань сліпих і слабозорих шляхом посилення ролі інтелектуального і специфічного компоненту через збільшення кількості практичних завдань з об’єктами довкілля, по – четверте, низка тем з галузі “Людина і світ” перенесено для опрацювання на уроки компенсаторного розвитку. Таким чином реалізується сутність специфіки психічного розвитку осіб з дефектами зору, яка полягає не у відхиленні рівня розвитку від норми, а в специфіці управління психічним розвитком, зумовленим залежністю взаємозв’язку вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості, об’єкту пізнання, форми відображення і якостей дефекту зорового аналізатора. В фундамент навчальної галузі «Людина і

світ» закладається системна основа предмету науки та логіки системного розкриття цього предмету, проектується зміст і діяльність його системного засвоєння.

У колонці - “Навчальні досягнення учнів” містяться орієнтовні вимоги до знань та умінь сліпих і слабозорих учнів з конкретних розділів і тем з галузі “Людина і світ”, які пропонуються за підручниками «Світ навколо тебе» I та II частини (1-2 класи), «Природознавство» I та II частини (3-4 класи), «Природознавство» 5 клас і «Суспільствознавство» (3-4 класи). Ці вимоги позначаються словами “знає”, “розуміє”, “має уявлення” тощо. Вони подані на достатньому рівні навчальних досягнень учнів, у зв’язку з чим можуть дещо збільшуватися, якщо учень спроможний досягти високого рівня, або зменшуватися відповідно до нижчих рівнів засвоєння (початкового і середнього). Стосовно теорії дидактики, ця колонка виконує контролюючу функцію програми.

У колонці – “Спрямованість розвивального навчання учнів та очікувані результати роботи ” відображені етапи навчальної діяльності, які допомагають подати навчальну діяльність як пізнавальну: мотиви навчання, прийняття навчального завдання, уявлення про зміст та засоби діяльності, контроль та рефлексія за діяльністю. Цей матеріал є спеціальним об’єктом засвоєння учнів і показує, що за навчанням по теоретичному типу учні засвоюють структуру навчальної діяльності, яка розуміється як розвиток компенсаторних якостей, основних психічних новоутворень і має часову характеристику: підготовчий клас – підготовка до становлення основних психічних новоутворень; у 1 класі проходить їх становлення, у 2 класі – формування, 3 клас – розвиток, а в 4 класі – відбувається становлення учбової діяльності, в 5 класі – відбувається подальший розвиток учбової діяльності учнів.

3 клас
(35 годин на рік; 1 година на тиждень)

№ з/п	К-сть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки	Спрямованість розвивального навчання учнів та очікувані результати роботи на кінець навчального року
1.	8	ЛЮДИНА Людина як частина природи і суспільства. Розвиток людини протягом життя. Вчимося вчитися. Людське «Я». Зовнішність людини. Вияви характеру (чесність, доброта, щедрість, працьовитість тощо). Прагнення до самостійності. Навчання як складова життєвого успіху.	Учень: - <i>знає</i>, що відрізняє людину від тварини (мислення, мова, праця); - <i>має уявлення</i> про: умови росту й розвитку дитини; що досягнення мети залежить від наполегливості й старанності; - <i>володіє</i> прийомами планування робочого часу, тренування уваги, зосередженості, досягнення успіху, запам'ятовування; - <i>виявляє інтерес</i> до своєї зовнішності; - <i>прагне</i> до акуратності; до самовиховання; - <i>розпізнає</i> вчинки; - <i>дає оцінку</i> виявам характеру; - <i>наводить приклади</i> успіху людини залежно від її поведінки	Особистість: - <i>вміє</i> застосовувати культурні форми вираження своїх почуттів; коректно виразити відказ і незадоволення, вдячність, співчуття; - <i>розуміє</i>, що поскаржитися, попросити допомоги – це нормально, необхідно, не соромно, не образливо;
2.	8	ЛЮДИНА СЕРЕД ЛЮДЕЙ Сім'я. Склад сім'ї. Основні обов'язки в сім'ї. Поштивне ставлення до старших та інших членів сім'ї.	Учень: - <i>має уявлення</i> про обов'язки в сім'ї; уміє розповісти про них у класі, продемонструвати раціональні прийоми виконання	- <i>вміє</i> звернутися до дорослих при труднощах навчального процесу та життєвих ситуаціях.

3	11	Школа. Історія рідної школи. Збереження традицій. Правила поведінки у громадських місцях. Вимоги до товаришування, спільної гри, праці, навчання у групах, у класі. Людські чесноти. <u>ЛЮДИНА В СУСПІЛЬСТВІ</u> Суспільство як єдність людських спільнот, їх різноманітність. Стосунки людей у суспільстві. Україна – незалежна держава. Символи держави: Герб, Прапор, Гімн, їх значення. Громадяни України. Права та обов'язки громадян. Практична робота. Розробка проекту «Славетні українці». Правопорушення, поширені серед дітей, відповідальність за них. Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо ...».	домашніх справ; - виявляє інтерес до пізнання і збереження традицій школи; - бере участь у колективних справах; - дотримується правил поведінки у громадському транспорті, кінотеатрі, бібліотеці; - наводить приклади ввічливого поведіння, подільчivosti, доброти, працьовитості; - прагне до вироблення цих якостей; - наводить оцінні судження; - аргументує переваги добрих вчинків; - аналізує і моделює конкретні ситуації Учень: - усвідомлює свою належність до українського суспільства; необхідність толерантних взаємин між людьми; - має уявлення про: державну символіку України; природні багатства країни; свою приналежність до України; - виявляє інтерес до: пізнання минулого і сучасного України; участі у відзначенні пам'ятних подій, державних і народних свят; накопичення матеріалів із теми, оформлення їх в альбом, портфолію тощо; - виявляє патріотичні почуття, шанобливе ставлення до символів держави;	- вміє адекватно оцінювати свої сили; - розуміє, що можна та що не можна в їжі, фізичному навантаженні; Самостійно працює над розвитком потреби у почутті власної гідності; - знає та використовує основні норми оцінювання вчинків і дій людей в суспільстві.

4.	8	<u>ЛЮДИНА І СВІТ</u> Україна на карті світу. Україна – європейська держава. Різноманітність народів у світі. Винаходи людства. Славетні українці, їхній внесок у світову науку, культуру, спорт	- володіє найпростішими навичками поведження в урочистих ситуаціях, у пам'ятних місцях; - розуміє сутність правопорушень як порушення прав інших людей, міркує на цю тему, наводить приклади; - обґрунтовує необхідність відповідати за свої вчинки; - встановлює основні взаємозв'язки в соціальному житті (між вчинком і наслідком, порушенням правил і відповідальністю) Учень: - має уявлення про різноманітність народів у світі, їхніх культур і звичаїв; - наводить приклади звичаїв інших народів, світових досягнень та винаходів українців	

«Я у світі»

4 к л а с

(35 годин на рік; 1 година на тиждень)

№ з/п	К-сть год.	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки	Спрямованість розвивального навчання учнів та очікувані результати роботи на кінець навчального року
1.	8	ЛЮДИНА Неповторність кожної людини. Життя людини – найвища цінність. Людське «Я».	Учень: - має уявлення про: неповторність кожної людини (зовнішність, поведінка, здібності,	Особистість: - вміє застосовувати культурні форми вираження своїх почуттів;

2.	8	Історії досягнень людини в науці, мистецтві, спорті (на вибір вчителя й учнів). Обговорення можливостей досягнення успіху. Роль спілкування в житті людини. ЛЮДИНА СЕРЕД ЛЮДЕЙ Культура поведінки. Обговорення різноманітних ситуацій. Правила поведінки в гостях. Уникнення конфліктів з іншими людьми. Людські чесноти.	характер); неприпустимість заподіяння будь-якої шкоди собі й іншим; можливості людини; значення знань, освіти, працелюбства у житті людини, в досягненні успіхів; наводить приклади досягнень людей Учень: - <i>має уявлення</i> про культуру взаємин людей у сім'ї, школі, на вулиці; - <i>вживає</i> доречно слова етикету; - <i>встановлює</i> зв'язки між конкретними вчинками і ставленням людей, наводить показові приклади; - <i>уміє</i> поводитися в гостях; - <i>знає</i> правила гостинності; - <i>розуміє</i> значення добрих взаємин, їх перевагу над конфліктами, сутність доброзичливості, милосердя, поступливості, наполегливості, відповідальності; - <i>наводить приклади</i> такої поведінки, де виявляються ці чесноти; - <i>прагне виробляти</i> в собі такі риси	коректно виразити відказ і незадоволення, вдячність, співчуття; - <i>розуміє</i>, що поскаржитися, попросити допомоги – це нормально, необхідно, не соромно, не образливо; - <i>вміє</i> звернутися до дорослих при труднощах навчального процесу та життєвих ситуаціях. - <i>вміє</i> адекватно оцінювати свої сили; - <i>розуміє</i>, що можна та що не
3.	11	<u>ЛЮДИНА В СУСПІЛЬСТВІ</u>	Учень: - <i>має уявлення</i> про: права та обов'язки людини:	- <i>розуміє</i>, що можна та що не

4.	8	Ознайомлення із громадянськими правами та обов'язками Основні символи держави. Турбота кожного про оточення, про довкілля, про історичну та культурну спадщину. Приклади правопорушень серед дітей і юридична відповідальність за їх скоєння. Моделювання різних соціальних ролей (Учень – учитель – директор школи – продавець – екскурсовод – водій – міліціонер і т.д.)	<i>право на життя;</i> <i>рівноправність людей;</i> <i>право кожного на захист, любов і піклування;</i> <i>право на працю, захист, відпочинок;</i> <i>право на освіту;</i> <i>взаємні обов'язки батьків і дітей;</i> - знає зміст основних символів держави (Гімн. Прапор. Герб, рідна мова); - має уявлення і виявляє практично турботу про своє оточення, про довкілля та культурну спадщину; - наводить та оцінює приклади позитивного й негативного ставлення до старших і молодших; - знає про можливі правопорушення серед дітей, наводить приклади; - аргументує значення дотримання правил співжиття в суспільстві; невідворотність відповідальності за скоєні правопорушення; - уміє розкривати соціальні взаємозв'язки між людьми у процесі виконання соціальних ролей Учень:	можна в їжі, фізичному навантаженні; Самостійно працює над розвитком потреби у почутті власної гідності; - знає та використовує основні норми оцінювання вчинків і дій людей в суспільстві.

	<u>ЛЮДИНА І СВІТ</u> Земля – спільний дім для всіх людей. Україна на карті світу, уявні подорожі в інші країни (проект). Найближчі сусіди України. Співробітництво людей у питаннях збереження природи і життя. Внесок кожної людини у збереження різних культур і природних багатств. Внесок українців у винаходи людства, інші досягнення (у науці, культурі, спорті)	- <i>має уявлення</i> про: Землю як спільний дім для всіх людей, необхідність толерантного ставлення до різноманітності культур, звичаїв народів; Україну як одну із країн на карті світу, суверенну державу; країни – сусіди; - <i>наводить приклади</i> співробітництва України з іншими країнами стосовно проблем охорони природи, енергозбереження, безпечного життя, запобігання стихіям; - <i>виявляє патріотичні почуття і прагнення</i> знати більше про досягнення українців у різних галузях (у науці, культурі, спорті та ін.)	